

DOI: 10.32347/2786-7269.2023.6.11-18

УДК 7.03-026.912: [316.356.4:159.922] (510+65+612)

кандидат технічних наук, доцент **Дмитренко А.Ю.**,
ab.Dmytrenko_AU@nupp.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4757-5218,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
доктор філософії, старший викладач **Івашко О.Д.**,
ghok2233@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9194-2153,
кандидат архітектури, доцент **Хараборська Ю.О.**,
kharaborska.iua@knuba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-0308-1753,
Київський національний університет будівництва і архітектури

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ І ЗОВНІШНІХ ВПЛИВІВ У АРХІТЕКТУРІ Й МИСТЕЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ КИТАЮ, АЛЖИРУ І ЛІВІЇ)

Дослідження присвячено поєднанню національних традицій і зовнішніх запозичень в архітектурі і мистецтві східних культур. На прикладі історичних об'єктів провінції Шаансі та печерного храмового комплексу Дуньхуан в Китаї можна простежити, як запозичені архітектурні і мистецькі традиції поступово видозмінювалися в місцевих умовах. На прикладі провінції Шаансі можна відмітити, як поступово зійшло нанівець будівництво запозиченого з Індії типу багатоярусної буддійської пагоди, натомість на пізньодинастійних періодах активізувалось будівництво храмів традиційних китайських релігій даосизму і конфуціанства. Стійким до змін і зовнішніх запозичень виявився мінарет магрибського баштового типу: він є навіть в мечетях Османського періоду. Мультикультуралізм Лівії призвів до того, що в межах країни одночасно присутні мечеті принципово різних типів, кожний тип втілює архітектурні уподобання певної етнічної групи населення і пристосований до природно-кліматичних умов. Ця ж ситуація спостерігається і у випадку мечетей Алжиру.

Ключові слова: національна ідентичність; зовнішні впливи; архітектура; Китай; Дуньхуан; Алжир; Лівія.

Постановка проблеми. Автори дослідили проблему поєднання національного і запозиченого в екзотичних культурах – в Давньому Китаї, в Алжирі й Лівії. Архітектурно-мистецькі особливості цих країн і досі залишаються маловідомими в Україні. Аспект, якому присвячена стаття – це виявлення процесу трансформації запозичених зовні архітектурно-мистецьких традицій в архітектурі давніх цивілізацій, зокрема, в Китаї, в Алжирі і в Лівії.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою розширення уяви про співвідношення національного і запозичення та специфіки трансформації

запозичень в архітектурі і мистецтві країн Сходу, оскільки цей аспект в Україні досі не розглядався в такому ключі.

Мета дослідження полягає в виявленні проявів національної ідентичності і зовнішніх впливів в архітектурі і мистецтві Китаю, Алжиру та Лівії.

Методи дослідження: для проведення дослідження були використані методи: історичного аналізу, культурологічного аналізу, релігійного аналізу, мистецтвознавчого аналізу, порівняльного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Специфіка вибраної теми зумовила відповідний вибір джерел. Зокрема, питаннями співвідношення національного і запозиченого в ісламській архітектурі Алжиру займалися Дьомін М., Івашко Ю., Резга К. [1], питаннями трансформації запозичених європейських стилів на місцевому китайському ґрунті присвятили свої праці Івашко Ю., Лі Ш. [2], Орленко М., Івашко Ю., Лі Ш. [3], Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. [6]. Безпосередньо питаннями комплексу Дуньхуана і традиційними китайськими релігіями займалися Venli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. [4], Chen Y. [5].

Опрацювання існуючих наукових джерел засвідчило, що в такому поєднанні явища в трьох країнах дослідження ще не проводились.

Основна частина. Як засвідчив огляд джерел, науковці найчастіше описують архітектуру, мистецькі особливості, а якщо визначають проблему співвідношення національного й інтернаціонального та трансформацію запозичень під впливом місцевих традицій і умов, то обмежуються окремою країною або окремим періодом. Саме так було зроблено в монографіях Ю. Івашко і Ш. Лі, М. Орленко, Ю. Івашко і Ш. Лі, М. Дьоміна, Ю. Івашко і К. Резги.

Перші дві монографії присвячені трансформації запозичених стилів – автори виявляли специфіку трансформації югендстилю та північного національного романтизму при перенесенні на терени Китаю і визначались конкретні приклади нашарувань місцевих традицій на запозичений стиль архітектури.

Монографія М. Дьоміна, Ю. Івашко і К. Резги, присвячена мечетям Алжиру, охоплює аспект окремої автентичної будівлі, а саме мечеті. Вибравши для свого дослідження лише один функціональний тип будівлі, автори простежили його еволюцію в часі, в періоди правління різних династій, і аргументували, що найбільш стійким до зовнішніх запозичень типом будівлі виявився мінарет баштового магрибського типу, який мав місце навіть в більш пізніх мечетях османського типу.

Автори представленого дослідження вирішили простежити це явище більш широко, по суті, узагальнивши і доповнивши існуючі дослідження. Історичний, культурологічний та релігійний аналіз досліджених територій Китаю, Алжиру

та Лівії засвідчив, що в усіх випадках місцеві культурні традиції виявлялися стійкими до змін і запозичень.

У випадку Китаю трансформація запозичень більш помітна, оскільки китайські архітектурні і традиції поступово модифікували більшість зовнішніх стилів. Головний вхід у печерний комплекс Дуньхуан оформлений в національному китайському стилі (рис. 1).

У випадку стінописів Дуньхуана на первісних періодах поширення буддизму з Індії запозичувались без змін традиції індійського фрескового стінопису і канонічні сюжетні композиції, але з часом відбувалось все помітніше віддалення від цих зразків і по суті був створений жанр національного буддійського фрескового стінопису з включенням суто світських сюжетів (рис. 2). Навіть на пізніх періодах формування храмового комплексу Дуньхуана, коли традиції фрескового стінопису відродились на основі тибетського буддизму, в них поступово проявились місцеві живописні традиції.

Як уже зазначалося в попередніх працях авторів, ще більш показовими є приклади давніх мечетей в столиці провінції Шаансі м. Сіань, зовнішній вигляд і декоративне оздоблення яких ідентичне храмам традиційних китайських релігій.

Узагалі попри толерантність правителів різних династій до появи на території імперії інших запозичених релігій (буддизм, іслам), поступово зовнішній вигляд храмів таких релігій набував китайського вигляду, більш того, попри те, що такі храми зводилися з давніх часів, це не зменшувало ролі місцевих автентичних релігій / філософських учень даосизму і конфуціанства. Із запозичених релігій лише буддизму вдалося об'єднатись з традиційними релігіями / філософськими вченнями даосизму і конфуціанства, утворивши тим самим так званий «релігійний синкретизм». Однак поступове зведення нанівець будівництва нових пагод, надання буддійським храмам китайського вигляду, трансформація і модифікація канонічних сюжетних фресок буддизму в комплексі Дуньхуана з наданням їм місцевого колориту і доповненням пантеоном даоських божеств засвідчило, що навіть буддизм піддався образній трансформації, настільки впливовою виявилась місцева культура.

У випадку Алжиру, якщо говорити про трансформацію і модифікацію звужено, наприклад, лише обмежуючись типом мечеті, як це зробили М. Дьомін, Ю. Івашко та К. Резга, то слід зазначити, що тип мечеті магрибського типу, який найбільш відповідний місцевим природно-кліматичним умовам і умовам підвищеної сейсміки, виявився стійким до змін на більшості територій, крім прибережних, із відчутним османським впливом. Утім, навіть тоді, коли сама мечеть набувала османських рис, мінарет при ній зберігав в окремих випадках традиційний вигляд. Ще більш стійкими до видозмінень виявилися

мечеті долини М'заб, що регламентовано специфічною особливо жорсткою місцевою версією ісламу хариджитів.

Порівняно з Марокко, Алжиром, Тунісом, Туреччиною ситуація з співвідношенням національного і запозиченого в мечетях Лівії залишається маловідомою не лише в Україні, а й в цілому в світі. Якщо проаналізувати, який період в історії будівництва мечетей Лівії є найбільш дослідженим, то це період Фатимідів, тоді як інші періоди й досі залишаються невисвітленими. На думку авторів, висловлювати певні судження про специфіку мечетей на певних територіях Лівії необхідно, використовуючи такий самий підхід, як це зроблено у випадку мечетей Алжиру, тобто з одночасним урахуванням різних природно-кліматичних умов різних регіонів.

Рис.1 – Вхід в комплекс Дуньхуана.

https://en.wikipedia.org/wiki/Mogao_Caves#/media/File:Dunhuang_Mogao_Ku_2013

Рис.2. – Військовий сюжет фрески періоду Пізня Тан. Дуньхуан, Печера 156.
https://en.wikipedia.org/wiki/Mogao_Caves#/media/File:Dunhuang_General_Zhang_Yi_chao_army_detail.jpg

Явище мультикультуралізму в ісламській архітектурі Лівії (переважно у прибережній її частині, оскільки 90 % території країни займає пустеля Сахара) зумовлювалось періодичним впливом різних культур – берберської, римської, грецької, візантійської, арабської, османської. Основний висновок полягає в

тому, що, як і в Алжирі, найбільш важкодоступні регіони, захищені від зовнішніх впливів, найкраще зберігали свою національну ідентичність, що наочно видно на прикладі розташованої в пустелі Сахара мечеті Алатік (Alateeq Mosque, Awjilah), датованої XII століттям (рис.3).

Рис.3. Мечеть Алатік.

<https://www.libyaherald.com/2017/07/21/historic-mosque-in-awjila-damaged/>

Висновки. Порівняння явищ національного і запозиченого в Китаї, Алжирі і Лівії засвідчило наступне. Ці три цивілізації виявилися досить стійкими до збереження національних традицій в архітектурі та мистецтві. Найбільший вплив місцевих традицій на трансформацію зовнішніх запозичень спостерігається в Китаї. В Алжирі та Лівії найбільш захищеними від зовнішніх впливів виявились більш віддалені регіони, натомість прибережні території відзначилися явищем мультикультуралізму.

Список джерел

1. Дьомін М., Івашко Ю., Резга К. Мечеті Алжиру: архітектурні та урбаністичні аспекти. Київ-Краків, 2019.
2. Івашко Ю., Ли Ш. Модерн Західної Європи, України и Китаю: пути трансформации и имплементации. Киев, Феникс, 2015.

3. Орленко Н., Ивашко Ю., Ли Ш. Реинкарнация северного национального романтизма. Исследование и опыт реставрации объектов. Киев, Феникс, 2016.

4. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*. Vol. 45, 2020. P. 135-141. DOI:10.1016/j.culher.2020.05.004

5. Chen Y. Taoism in the People's Republic of China, [in:] *The Encyclopedia of Taoism*, ed. F. Pregadio, London – New York, 2008. P. 174-175.

6. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*. Volume 15, Number 15, 2020. P.101-108. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.11

Ph.D., Associate Professor **Dmytrenko Andrii**,
National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”,
Ph.D., Senior Lecturer **Ivashko Oleksandr**,
Ph.D., Associate Professor **Haraborska Yulia**,
Kyiv National University of Construction and Architecture

RELATIONSHIP BETWEEN NATIONAL IDENTITY AND EXTERNAL INFLUENCES IN ARCHITECTURE AND ART (EXAMPLE OF CHINA, ALGERIA AND LIBYA)

The topic of the research is devoted to the combination of national traditions and external borrowings in the architecture and art of the cultures of North Africa and the Far East. On the example of the historical sites of Shaanxi province and the Dunhuang cave temple complex in China, it is possible to trace how borrowed architectural and artistic traditions were gradually modified in local conditions. On the example of Shaanxi province, it can be noted how the construction of a type of multi-tiered Buddhist pagoda borrowed from India gradually came to naught, instead, in the Late Dynastic periods, the construction of temples of traditional Chinese religions / philosophical teachings – Taoism and Confucianism – was intensified. Examples of ancient mosques in Xi'an, the capital of Shaanxi province, whose appearance and decorative decoration are identical to temples of traditional Chinese religions are illustrative.

A study of the architecture of Northeast Africa (the so-called Maghreb region) showed that the Maghreb tower-type minaret was the most resistant to changes and external borrowings: it is even found in mosques of the Ottoman period. The multiculturalism of Libya has led to the fact that mosques of fundamentally different

types are simultaneously present within the country, each of which embodies the architectural preferences of a certain ethnic group of the population and is adapted to the natural and climatic conditions of a particular region. The same situation is observed in the case of mosques in Algeria.

The greatest impact of local traditions on the transformation of external borrowing is observed in China. In Algeria and Libya, more remote regions were the most protected from external influences, on the other hand, the phenomenon of multiculturalism is observed in the coastal territories.

Keywords: national identity; external influences; architecture; China; Dunhuang; Algeria; Libya.

REFERENCES

1. Dyomin M., Ivashko Y., Rezga K. (2019). Mosques of Algeria: Architectural and Urbanistic Aspects. [Mecheti Alzhyru: arkhitekturni ta urbanistychni aspekty]. Kyiv – Cracow.
2. Ivashko Y., Li S. (2015). Art Nouveau of Western Europe, Ukraine and China: paths of transformation and implementation [Modern Zapadnoy Yevropy, Ukrainy i Kitaya: puti transformatsii i implementatsii]. Kyiv, Phoenix. {In Russian}
3. Orlenko N., Ivashko Y., Li S. (2015). Reincarnation of northern national romanticism. Research and experience in the restoration of objects. [Reinkarnatsiya severnogo natsionalnogo romantizma. Issledovaniuye i opyt restavratsii obyektov] Kyiv, Phoenix. {In Russian}
4. Benli L., Wanyue P., Haidong L., Jianjun Q. (2020). Increase of moisture content in Mogao Grottoes from artificial sources based on numerical simulations. *Journal of Cultural Heritage*, 45, 135-141. DOI:10.1016/j.culher.2020.05.004 {In English}
5. Chen Y. (2008). Taoism in the People's Republic of China, [in:] The Encyclopedia of Taoism, ed. F. Pregadio, London – New York, 174-175. {In English}
6. Ivashko Y., Kuzmenko T., Li S., Chang P. (2020). The influence of the natural environment on the transformation of architectural style. *Landscape architecture and Art*, 15 (15), 101-108. DOI: 10.22616/j.landarchart.2019.15.11 {In English}